

ЗЕМЕЛЬНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Лісова Тетяна Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри земельного та аграрного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків
e-mail: listet1979@gmail.com
ORCID 0000-0002-3747-1733

doi: 10.21564/2414–990x.143.147157
УДК 349.4

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ

Розглянуто окремі теоретичні питання щодо відновлення земель як напряму їх охорони. Зроблено висновок, що суспільні відносини, які виникають з приводу відновлення земель, є самостійною складовою земельних відносин, а, отже, входять до предмета земельного права. Встановлено специфічні ознаки, притаманні зазначеним відносинам.

Ключові слова: відновлення; землі; суспільні відносини; відтворення; охорона.

Лисовая Т. В., кандидат юридических наук, доцент кафедры земельного и аграрного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail : listet1979@gmail.com ; ORCID 0000-0002-3747-1733

Некоторые теоретические вопросы восстановления земель

Рассматриваются отдельные теоретические вопросы в сфере восстановления земель как направление их охраны. Сделан вывод, что общественные отношения, возникающие по поводу восстановления земель, являются самостоятельной составляющей земельных отношений, а, следовательно, входят в предмет земельного права. Исследуются специфические признаки, присущие указанным отношениям.

Ключевые слова: восстановление; земли; общественные отношения; воспроизводство; охрана.

Вступ. Відповідно до Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 р. [1], стан земельних ресурсів в Україні близький до критичного. Постійне погіршення якісного стану земель в Україні

може мати катастрофічні наслідки як для навколишнього природного середовища, так і для здоров'я людини, а також розвитку національної економіки.

Надзвичайно високим є рівень розораності території, набули поширення процеси деградації та опустелювання земель. За статистичними даними різних установ, площа деградованих і малопродуктивних земель становить від 10–12 до 14–15 млн га.

Посилення деградаційних процесів щодо земель в Україні, їх забруднення радіонуклідами, важкими металами викликають необхідність відновлення земель.

Аналіз літературних даних і постановка завдання дослідження. Правові проблеми відновлення земель є надзвичайно актуальними в сучасних умовах. Вибір теми статті визначено актуальністю окремих теоретичних питань у сфері відновлення земель. У контексті вище зазначеного слід виокремити праці вітчизняних науковців, як Н. С. Гавриш (N. S. Havrysh), М. А. Дейнега (M. A. Deinega), П. Ф. Кулинич (P. F. Kulynych), А. Л. Місінкевич (A. L. Misinkevich), М. В. Шульга (M. V. Shulha), проте окремі теоретичні питання у сфері суспільних відносин з приводу відновлення земель потребують подальшого вивчення.

Мета статті – поглиблення дослідження деяких теоретичних питань у сфері відновлення земель.

Виклад основного матеріалу. Слід підкреслити, що суспільні відносини у сфері відновлення земель залишаються недостатньо врегульованими. Правові норми щодо здійснення заходів з відновлення якісного стану порушених внаслідок промислової та іншої діяльності земель, закріплені у нормативно-правових актах різної юридичної сили, мають переважно загальний чи декларативний характер, є не систематизованими, що призводить до виникнення юридичних прогалин та колізій у механізмі правового регулювання земельних правовідносин.

У юридичній літературі відомі різні підходи до визначення сутності поняття «відновлення» природних ресурсів і земель зокрема. Терміни «відновлення» та «відтворення» у більшості наукових праць ототожнюються. Так, І. Б. Калінін (I. B. Kalinin) відносить відтворення і відновлення природних ресурсів до самостійного виду використання природних ресурсів, що є наслідком більш раннього антропогенного впливу протягом якого відбулося перевищення господарського використання природного ресурсу, що викликало необхідність у відновленні порушеної екологічної рівноваги [2, с. 49–50].

В інших наукових працях відтворення природних ресурсів розглядають як природний та штучний процес приросту запасів природних ресурсів, відновлення їх якісних характеристик [3, с. 107]. Зазначена позиція свідчить про ототожнення понять «відтворення природних ресурсів» та «відновлення природних ресурсів».

В. В. Петров (V. V. Petrov) проводить своєрідне розмежування понять «відтворення природних ресурсів» та «відновлення природних ресурсів». Так, на його думку, відтворення природних ресурсів являє собою сукупність державних

та громадських заходів, спрямованих на поповнення та збільшення поновлюваних природних ресурсів або посилення корисних властивостей природних об'єктів [4, с. 367]. Водночас «відновлення природних ресурсів» є сукупністю державних та громадських заходів, спрямованих на поповнення природних ресурсів або посилення корисних властивостей природних об'єктів, втрачених у результаті дії антропогенних або стихійних сил [4, с. 367]. Отже, вчений певною мірою ототожнює зазначені поняття. Єдина межа між ними проходить у тому, що при відтворенні природних ресурсів, на думку науковця, відбувається не тільки поповнення, але й збільшення поновлюваних природних ресурсів, посилення корисних властивостей природних об'єктів, а при відновленні – лише поповнення природних ресурсів без їх збільшення, а також посилення корисних властивостей природних об'єктів, втрачених в результаті дії антропогенних або стихійних сил.

Інші науковці також не розмежовують поняття «відновлення» та «відтворення» земель, розглядаючи відтворення природних ресурсів як врегульовану нормами права діяльність власників і користувачів земельних ділянок, на яких знаходяться природні ресурси, спрямовану на підвищення їх кількісних та якісних характеристик [5, с. 19].

Тотожної позиції дотримується і Н. С. Гавриш (N. S. Havrysh), розглядаючи відтворення земель як відновлення їх корисних властивостей, витрачених під час сільськогосподарського використання та під впливом іншої антропогенної діяльності [6, с. 135]. При цьому науковець констатує, що відтворення природних ресурсів є штучним підтриманням кількості природних ресурсів на певному рівні або відновленням їх попередньої кількості у технологічний спосіб [7, с. 223].

Не розмежовуються поняття «відновлення» та «відтворення» і в інших наукових працях. Так, на думку деяких науковців, охорона земель від забруднення небезпечними речовинами розглядається як система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на збереження, відновлення та поліпшення якісних та кількісних характеристик земель [8, с. 5].

На думку В. В. Петрова (V. V. Petrov), відтворенням охоплюється не природний об'єкт як такий (земля, надра, води, ліси і т.п.), а лише його окремі компоненти, що входять до складу даного природного об'єкта (їдеться насамперед про родючість ґрунтів) [9, с. 25]. Як переконує учений, діяльність людини щодо відтворення природних ресурсів здійснюється в межах природного середовища, за його сприяння, відповідно до його законів розвитку [9, с. 25].

Отже, якщо йдеться про відновлення якісних властивостей земель (зокрема родючості ґрунтів), то доцільно вживати саме термін «відновлення». При цьому відбувається приведення стану земель від існуючого негативного до первісного якісного стану (їдеться про певні позитивні зміни, в тому числі й ґрунтової родючості).

Слід зазначити, що якість земель характеризується певною сукупністю як позитивних, так і негативних властивостей земель.

У контексті вище зазначеного досить слушним є запропонований підхід до визначення сутності відновлення ґрунтів як їхньої здатності реанімувати продуктивні та екологічні функції після призупинення дії деградаційних процесів або часткового чи повного відновлення морфологічних особливостей, фізико-хімічних властивостей та екологічних функцій після їх повного знищення за рахунок природних ґрунтотворних процесів або рекультивації [10, с. 92].

Необхідність відновлення земель викликана різними чинниками. Насамперед негативний вплив на стан земель спричиняє антропогенна діяльність (насамперед йдеться про неправильний напрямок обробітку ґрунту, порушення організації території, погіршення стану полезахисних лісосмуг, недостатнє застосування протиерозійних заходів, вирубування лісів, руйнування схилів, неналежний обробіток схилових земель, нехтування меліоративними заходами та ін.), проте ерозію ґрунтів можуть спричинити і природні катаклізми. Серед природних чинників найчастіше виокремлюють рельєф місцевості, форму поверхні, крутість та експозицію схилів, протиерозійну стійкість ґрунтів, зливовий характер опадів, обсяги природних водозаборів, товщину снігу, а також швидкість його весняного танення тощо.

Одним із актуальних питань на сьогодні виступає співвідношення відновлення та охорони земель. Трактуювання «правова охорона» свого часу було запропоновано в наукових дослідженнях представників науки екологічного права. Зокрема, як переконливо зазначає В. В. Петров (V. V. Petrov), правова охорона здійснюється шляхом прийняття й дотримання правових норм, що містять перелік заходів збереження й раціонального використання природних ресурсів, застереження їх від виснаження, забруднення, забезпечення якості природного середовища [4, с. 231–232].

Сучасними науковцями також запропоновано визначення зазначеного поняття. Так, Т. К. Оверковська (Т. К. Overkovska) пропонує власне визначення правової охорони земель від забруднення та псування як комплексу правовідносин, при реалізації яких на основі правових норм та реалізації науково обґрунтованих заходів економічного, екологічного, організаційного, земельного-правового, еколого-правового, науково-технічного, технологічного та іншого характеру ґрунтується і забезпечується запобігання та усунення негативних наслідків забруднення земель виробничими та побутовими відходами, стічними водами, токсичними, хімічними та радіоактивними речовинами, пестицидами та агрохімікатами понад встановлені гранично допустимі концентрації, захист природного стану земель від інших необґрунтованих дій, несприятливих техногенних та природних процесів, що небезпечні для довкілля, життя і здоров'я людей, а також застосовується юридична відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону земель від забруднення та псування [11, с. 4].

На думку А. О. Попової (А. О. Popova), охорона земель від забруднення небезпечними речовинами є встановленою правовими нормами системою правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на збереження, відновлення, поліпшення якісних та кількісних характеристик земель і захист

земель від забруднення важкими металами, пестицидами, мінеральними добривами, агрохімікатами, нафтою і нафтопродуктами, різними видами неорганічних відходів, радіонуклідами, збудниками інфекційних та інвазійних хвороб, що негативно впливають на їх якісний стан та створюють загрозу для життя і здоров'я усього людства [8, с. 5].

Аналіз земельного законодавства свідчить про нерозривний зв'язок відновлення та правової охорони земель, яка відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону земель» [12], як один із центральних інститутів земельного права, являє собою систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Крім того, у ст. 54 зазначеного Закону йдеться про відтворення родючості ґрунтів як мети моніторингу земель та ґрунтів.

Слід зазначити, що і охорона, і відновлення земель є обов'язком власників земельних ділянок і землекористувачів. Так, відповідно до ст. 91 Земельного кодексу України власники земельних ділянок повинні додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля; підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі; за свій рахунок привести земельну ділянку у попередній стан у разі незаконної зміни її рельєфу, за винятком здійснення такої зміни не власником земельної ділянки, коли приведення у попередній стан здійснюється особою, яка незаконно змінила рельєф. Згідно зі ст. 96 Земельного кодексу України землекористувачі зобов'язані використовувати земельну ділянку за призначенням та за свій рахунок приводити її у попередній стан у разі незаконної зміни її рельєфу, за винятком випадків незаконної зміни рельєфу не власником такої земельної ділянки; додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля; підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі.

Слід зазначити, що охорона земель, виходячи з аналізу її сутності, спрямована як на раціональне використання земель як об'єктів земельних відносин, захист їх від шкідливого антропогенного впливу, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісгосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, так і на захист правомочностей власників земельних ділянок і землекористувачів.

Значна увага у змісті Закону України «Про охорону земель» [12] приділяється системі заходів у галузі охорони земель. Окремі статті присвячено консервації, рекультивації земель тощо, які є основними заходами відновлення земель.

Як охорона, так і відновлення земельних ресурсів забезпечуються шляхом проведення стандартизації та нормування у галузі використання та охорони земель, розробки загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, економічного стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів, державної комплексної системи спостережень тощо.

Відновлення земель спрямоване на стан земельних ділянок (йдеться про відновлення якісного стану, продуктивності, родючості земель).

Так, наприклад, можна виокремити залежно від мети, відновлення родючості земель сільськогосподарського призначення. Слід зазначити, що ст. 1 Закону України «Про охорону земель» [12] містить поняття родючості ґрунту як здатності задовольняти потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі і теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку, які в сукупності є основним показником якості ґрунту. Близьким до поняття «родючість» є поняття «поліпшення» Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оцінку земель» [13] земельні поліпшення – це зміна якісних характеристик земельної ділянки внаслідок розташування в її межах будинків, будівель, споруд, об'єктів інженерної інфраструктури, меліоративних систем, багаторічних насаджень, лісової та іншої рослинності, а також внаслідок господарської діяльності або проведення певного виду робіт (зміна рельєфу, поліпшення ґрунтів тощо). Згідно з Податковим кодексом України [14] земельне поліпшення є результатом будь-яких заходів, що призводять до зміни якісних характеристик земельної ділянки та її вартості.

Метою відновлення земель лісогосподарського призначення є відновлення їх продуктивності, а отже, підвищення безпосередньо продуктивності лісів. Слід зазначити, що терміни «продуктивність» і «родючість» не є тотожними. Як переконливо зазначає Н. С. Гавриш (N. S. Havrysh), продуктивність ґрунтів знаходить прояв у кількості вирощеної продукції, тобто їй властивий економічний характер, а родючість ґрунтів є їх властивістю, якій притаманні природні або набуті ґрунтові показники, тобто йдеться про екологічну спрямованість [6, с. 146].

Доцільно зазначити, що відновлення земель здійснюється як відповідно на підставах та в порядку, визначеному Законом (йдеться про меліорацію земель), а також відповідно до підзаконних нормативно-правових актів (прикладом чого є рекультивация, консервація земель тощо).

Метою відновлення земель може бути й відновлення певних інших властивостей (йдеться про землі оздоровчого, рекреаційного призначення, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, історико-культурного призначення, землі в межах населених пунктів).

Свого часу А. М. Мірошніченком (A. M. Miroshnichenko) було запропоноване визначення земельних відносин як суспільних відносин, пов'язаних з використанням, охороною та відтворенням земель [15, с. 13]. Адже визначення земельних відносин у ст. 2 Земельного кодексу України не відображає повною мірою сутності земельних відносин, крім того у зазначеному визначенні відсутній землеохоронний аспект.

Аналогічної позиції дотримується і М. В. Шульга (M. V. Shulha). Так, на його думку, земельні правовідносини є суспільними відносинами, що формуються між суб'єктами у сфері належності землі, здійснення прав на землю, використання, відтворення та охорони землі як об'єкта права власності та основного національного багатства і виникають, змінюються та припиняються згідно з приписами земельного права [16, с. 49]. Учений зазначає, що земельним правовідносинам притаманні такі ж ознаки, які характеризують й інші види суспільних відносин, що регулюються нормами права та забезпечуються державною підтримкою і захистом [16, с. 49].

О. А. Галиновська (O. A. Galinovska) наголошує на доволі тісному зв'язку соціального та правового аспектів у змісті ознак земельних правовідносин. Так, земельні правовідносини як соціальна взаємодія завжди вибудовується на основі відповідних прийнятих у суспільстві норм і правил. Учасники земельних правовідносин виконують встановлені соціальні функції, відстоюють певні соціальні інтереси щодо використання землі. Крім того, відносини між учасниками правовідносин виникають у зв'язку з вживанням наданих землею матеріальних благ, необхідних для задоволення соціальних потреб та інтересів тощо [17, с. 40–41]. Таким чином, реалізація суб'єктивних прав та обов'язків здійснюється на основі правової норми, разом з тим, сутністю та рухомою силою їх реалізації є соціальні інтереси щодо використання землі [17, с. 40–41].

Таким чином, суспільні відносини, які виникають з приводу відновлення земель, є самостійною складовою земельних відносин, а отже, входять до предмета земельного права.

Суспільним відносинам з приводу відновлення земель притаманний вольовий характер, вони пронизують свідомість їх учасників, виражають їх волю, виникають та реалізуються на основі волі хоча б одного з учасників.

Крім того, зазначені відносини забезпечуються заходами державного впливу. Як слушно зазначає А. П. Гетьман (A. P. Getman), відтворення природних ресурсів не може здійснюватися за розсудом сторін діяльності, тут пріоритет надається зобов'язанням відтворення екологічних об'єктів [18, с. 51–52]. До суб'єктів, що порушують відповідні обов'язки щодо відновлення земель, застосовуються заходи державного примусу. Так, Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено настання адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням, непроведення рекультивациі порушених земель (ст. 54).

Важливим є й те, що при регулюванні суспільних відносин, які виникають з приводу відновлення земель, йдеться про домінування імперативного методу правового регулювання, нерівність сторін таких правовідносин.

Підтримуючи позицію О. А. Галиновської (O. A. Galinovska) щодо тісного зв'язку соціального та правового боку у змісті ознак земельних правовідносин у цілому [17, с. 40–41], слід сказати, що така особливість притаманна і відносинам щодо відновлення земель. Як і учасники інших земельних правовідносин,

суб'єкти відносин з приводу відновлення земель виконують встановлені соціальні функції, а також відстоюють певні соціальні інтереси щодо раціонального використання, охорони та відновлення земель. Адже шляхом відновлення земель забезпечується реалізація соціальних інтересів щодо отримання суспільством певних благ, наданих землею.

Слід зазначити, що відновлення якісного стану земель повинно здійснюватися як в інтересах окремого власника земельної ділянки, так і суспільства в цілому. Адже згідно зі ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Як переконливо зазначає В. В. Носік (V. V. Nosik), сутність ознаки землі як національного багатства вбачається в тому, що історично природна родючість ґрунтів як одне з об'єктивних джерел виробленої на них абсолютної і додаткової ренти за об'єктивними законами прогресивного розвитку суспільства мають належати народові на праві власності і є першоосною прогресивного розвитку України та інших народів [19, с. 178].

Слід підтримати позицію І. О. Костяшкіна (I. O. Kostyashkin), що суспільний інтерес при використанні земельних ділянок полягає насамперед у збереженні та відновленні землі як умови та місця життєдіяльності людини, основного національного багатства, джерела виробництва сільськогосподарської продукції та гарантії економічної і продовольчої безпеки в державі в цілому [20, с. 31–32]. Йдеться про збіг інтересів власників земельних ділянок та держави щодо збереження і відновлення землі та отримання найвищих економічних показників при її обробі. При цьому, право власності за таких умов виконує важливу соціальну функцію, що полягає у задоволенні суспільних потреб (забезпечення продовольчої, економічної, екологічної безпеки в державі, зайнятості населення) через особисту зацікавленість у результатах своєї діяльності на земельній ділянці [20, с. 32].

Висновки. Відновлення земель є напрямом їх охорони. Суспільні відносини, які виникають з приводу відновлення земель, є самостійною складовою земельних відносин, а отже, входять до предмета земельного права. Зазначеним відносинам притаманні певні специфічні ознаки, як-то: вольовий характер; при регулюванні суспільних відносин, які виникають з приводу відновлення земель йдеться про домінування імперативного методу правового регулювання; нерівність сторін таких правовідносин; тісний зв'язок соціальної та правової природи.

Список літератури:

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р. : Закон України від 21.12. 2010 р. № 2818-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 26. Ст. 218.
2. Калинин И. Б. Рациональное использование природных ресурсов и охрана окружающей среды как основа устойчивого природопользования. *Вестник Томского государственного университета*. 2003. № 379. С. 48–51.
3. Дейнега М. А. Окремі аспекти визначення природоресурсних правовідносин. *Збірник матеріалів першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права*

у вищих навчальних закладах України : збірник матеріалів (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 р.). Одеса : Юридична література, 2016. С. 107 – 108.

4. Петров В. В. Правовая охрана природы в СССР : учебник. Москва : Юридическая литература, 1984. 384 с.

5. Крассов О. И. Право лесопользования в СССР. Москва : Наука, 1990. 238 с.

6. Гавриш Н. С. Використання, відтворення та охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 396 с.

7. Гавриш Н. С. Правовий режим ґрунтів в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 437 с.

8. Попова А. О. Правова охорона земель від забруднення небезпечними речовинами в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Національний університет «Одеська юридична академія України». Одеса, 2018. 20 с.

9. Петров В. В. Экология и право : монография. Москва : Юридическая литература, 1981. 224 с.

10. Паньків З. П. Ґрунтові ресурси: значення та функції. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*. 2015. Вип. 2. С. 84–95.

11. Оверковська Т. К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Київський Нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2008. 20 с.

12. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.

13. Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 1. Ст. 1.

14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

15. Мірошніченко А. М. Земельне право України : навч. посібн. Київ : Алерта, 2012. 392 с.

16. Шульга М. В. Земельні правовідносини. *Земельне право* : підручник / за ред. М. В. Шульги. Харків : Право, 2013. С. 49–62.

17. Галиновская Е. А. Земельное правоотношение как социально-правовое явление: монография. Москва : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации ; ИНФРА-М, 2015. 272 с.

18. Гетьман А. П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України : навч. посібник. Харків : Основа, 1998. 208 с.

19. Носік В. В. Право власності на землю Українського народу : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

20. Костяшкін І. О. Проблеми правового забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2016. 452 с.

References:

1. Pro Osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 r.: Zakon Ukrainy vid 21.12. 2010 r. № 2818-VI. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 26, art. 218.

2. Kalinin, I.B. (2003). Racional'noe ispol'zovanie prirodnyh resursov i ohrana okruzhajushhej sredy kak osnova ustojchivogo prirodopol'zovanija. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, issue 379, 48–51 [in Russian].

3. Deineha, M.A. (2016). Okremi aspekty vyznachennia pryrodoresursnykh pravovidnosyn. *Zbirnyk materialiv pershoho zibrannia fakhivtsiv sporidnennykh kafedr z obhovorennia aktualnykh naukovykh problem ta metodyky vykladannia ahrarnoho, zemelnogo, ekolohichnogo ta pryrodoresursnoho prava u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (Odesa, 9 – 10 veresnia 2016 r.)*. – *The first collection of specialists of related departments on the discussion of actual scientific problems and teaching*

methods of agrarian, land, ecological and natural resource law in higher educational institutions of Ukraine: Proceedings of the 1st collection of specialists of related departments on the discussion of actual scientific problems and teaching methods of agrarian, land, ecological and natural resource law in higher educational institutions of Ukraine. Odesa: Yurydychna literatura, 107–108 [in Ukrainian].

4. Petrov, V.V. (1984). *Pravovaja ohrana prirody v SSSR.* Moscow: Juridicheskaja literature [in Russian].
5. Krassov, O.I. (1990). *Pravo lesopol'zovaniya v SSSR.* Moscow: Nauka [in Russian].
6. Havrysh, N.S. (2016). *Vykorystannia, vidtvorennia ta okhorona gruntiv v Ukraini: teoretyko-pravovi aspekty.* Odesa: Yurydychna literature [in Ukrainian].
7. Havrysh, N.S. (2017). *Pravovyi rezhym gruntiv v Ukraini. Doctor's thesis.* Odesa [in Ukrainian].
8. Popova A.O. (2018). *Pravova okhorona zemel vid zabrudnennia nebezpechnymy rechovynamy v Ukraini. Extended abstract of candidate's thesis.* Odesa [in Ukrainian].
9. Petrov, V.V. (1981). *Jekologija i pravo.* Moscow: Juridicheskaja literature [in Russian].
10. Pankiv, Z.P. (2015). *Hruntovi resursy: znachennia ta funktsii. Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Heohrafichni ta heolohichni nauky, issue 2, 84–95* [in Ukrainian].
11. Overkovska T.K. (2008). *Pravovi zasady okhorony zemel vid zabrudnennia ta psuvannia v Ukraini. Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv [in Ukrainian].
12. Pro okhoronu zemel: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 962-IV. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 39, art. 349.*
13. Pro otsinku zemel: Zakon Ukrainy vid 11.12.2003 r. № 1378-IV. (2004). *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine, 1, art 1.*
14. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 13–14, 15–16, 17, art. 112.*
15. Miroshnychenko, A.M. (2012). *Zemelne pravo Ukrainy.* Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
16. Shulha M.V. (2013). *Zemelni pravovidnosyny. Zemelne pravo.* Kharkiv: Pravo, part 2, 49–62 [in Ukrainian].
17. Galinovskaja, E.A. (2015). *Zemel'noe pravootnoshenie kak social'no-pravovoe javlenie.* Moscow: Institut zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedeniya pri Pravitel'stve Rossijskoj Federacii; INFRA-M [in Russian].
18. Getman, A.P. (1998). *Vstup do teorii ekolooho-protseusualnoho prava Ukrainy.* Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
19. Nosik, V.V. (2006). *Pravo vlasnosti na zemliu Ukrainського narodu.* Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
20. Kostiashkin, I.O. (2016). *Problemy pravovoho zabezpechennia sotsialnoi funktsii prava vlasnosti na zemliu v Ukraini. Doctor's thesis.* Kyiv [in Ukrainian].

Lisova T. V., PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Land and Agrarian Law Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail : listet1979@gmail.com ; ORCID 0000-0002-3747-1733

Some theoretical issues of land restoration

The state of land resources in Ukraine is close to the critical one. Constant deterioration of the quality of land in Ukraine can have catastrophic consequences both for the environment and for human health, as well as for the development of the national economy.

Legal problems of land restoration are extremely topical in modern conditions. The choice of the topic of the article is determined by the relevance of individual theoretical issues in the field of land restoration.

It should be emphasized that the public relations in the field of land restoration remain insufficiently regulated. In legal literature were proposed different approaches to determination of essence of concept “restoration” natural resources and lands in particular.

So, if it is a question of restoring the qualitative properties of the land (in particular, the fertility of the soils), it is expedient to use the term "restoration". At the same time, the state of the land is being reduced from the existing negative to the original quality state (it is a question of certain positive changes in the account and the soil fertility).

It should be noted that the quality of land is characterized by a certain aggregate of both positive and negative properties of lands.

Public interest in the use of land is primarily in the preservation and restoration of land as a condition and place of human life, the main national wealth, sources of agricultural production and guarantees of economic and food security in the state as a whole.

Land restoration is the direction of their protection. Public relations arising from the restoration of land is an independent component of land relations, and, therefore, included in the subject of land law. Certain specific characteristics are inherent in these relations, such as: a volitional character; in the regulation of social relations arising in connection with the restoration of lands, we are talking about the dominance of the imperative method of legal regulation; inequality of the parties of such legal relations; close relationship of social and legal nature.

Keywords: restoration; lands; public relations; reproduction; protection.

Надійшла до редколегії 13.11.2018 р.